
*Beogradska defektološka škola –
Belgrade School of Special Education
and Rehabilitation
Vol. 22, No. 1 (2016), str. 47-57*

UDK 376.1-056.26/.36
81'23-056.26/.36
316.614-056.26/.36
*Pregledni rad – Literature reviews
Primljen – Received: 15.2.2016.
Prihvaćen – Accepted: 19.4.2016.*

Ekstralingvistički aspekti komunikaciono-pragmatskih sposobnosti osoba sa intelektualnom ometenošću¹

Mirjana ĐORĐEVIĆ², Nenad GLUMBIĆ, Branislav BROJČIN
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Ekstralingvističke znake karakteriše pokretljivost delova tela ili tela u celini. Upotrebom ovih znakova učesnici u komunikaciji mogu ispoljavati emocionalna stanja, stavove, kao i neke lične osobine.

Cilj ovog rada je, da se pregledom literature izdvoje istraživanja u kojima je obrađivana problematika ekstralingvističkih aspekata komunikaciono-pragmatskih sposobnosti osoba sa intelektualnom ometenošću.

Autori su saglasni da gestovni razvoj kod osoba sa intelektualnom ometenošću prati očekivanu putanju, ali da se u tom razvoju dešavaju određena kašnjenja, te da se sa težinom intelektualne ometenosti smanjuje sposobnost produkcije i razumevanja komunikativnih gestova, a da sa uzrastom raste primena gesta u cilju započinjanja socijalne interakcije.

Ključne reči: kinezički znaci, komunikacija, sniženo intelektualno funkcionisanaje

1 Rad je nastao kao rezultat istraživanja na projektu “Socijalna participacija osoba sa intelektualnom ometenošću” (ev. br. 179 017), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

2 Mirjana Đorđević, mira.djordjevic81@gmail.com

Uvod

Osnovno određenje ekstralingvističke komunikacije

Pragmatske sposobnosti se ne mogu ograničiti samo na lingvističke, već one uključuju i neverbalne komunikacione sposobnosti (Bara, Bosco, & Bucciarelli, 1999).

Rot (Rot, 1982; Rot, 2004) smatra da se neverbalni aspekt komunikacije deli na paralingvistički i ekstralingvistički sistem. U ovakvoj podeli neverbalne komunikacije, ekstralingvistički sistem bi činili proksemički (korišćenje prostora, teritorijalnosti i distance) i kinezički znaci (pokreti lica i tela). U nekim drugim podelama neverbalne komunikacije, autori, koristeći kriterijum dominantne vrste prezentativnih kodova, najčešće govore o: kinezičkoj, proksemičkoj, paralingvističkoj i haptičkoj komunikaciji (komunikacija putem dodira) (Argyle, 1972; Burgoon & Guerrero, 1994, sve prema Stajčić, 2013).

Bara (Bara, 2011), ističući razliku između lingvističke i ekstralingvističke komunikacije, ukazuje na to da je lingvistička komunikacija zasnovana na upotrebi sistema simbola, odnosno da se postojeća lingvistička struktura može deliti na manje jedinice unutar tog sistema, nazivajući to svojstvo – kompozicionalnost, dok sa druge strane, ekstralingvistička komunikacija počiva na upotrebi seta simbola, koji nemaju sposobnost dalje deobe na sitnije segmente.

Ekstralingvističke kinezičke znake karakteriše pokretljivost delova tela (ruku, ramena, nogu, trupa, glave) ili tela u celini. Upotrebom kinezičkih znakova učesnici u komunikaciji mogu ispoljavati emocionalna stanja, stavove, kao i neke lične osobine kroz ilustrativne gestove. Ekstralingvistički znaci su po svom poreklu jednim delom produkt nasleđa, a drugim, rezultat učenja i kulture, pri čemu mogu zavisiti i od ličnih karakteristika pojedinca (pol, status, obrazovanje, osobine ličnosti itd.) (Rot, 2004; Tomić, 2014). U prilog tvrdnji da su gestovi zasnovani velikim delom na učenju, Rot (Rot, 2004) ističe tri razloga. Prvi razlog se odnosi na pojavu da su neki gestovi do te mere kulturološki uslovljeni, da se može desiti da u nekim kulturama nemaju nikakvo značenje, a u drugima se intenzivno upotrebljavaju za prenošenje određenih poruka. Takođe, Rot (Rot, 2004) ukazuje i na to da slični ili isti gestovi u različitim kulturama mogu imati oprečno značenje, kao i da različiti gestovi mogu označavati iste pojave.

Posmatrano sa razvojnog aspekta, gestovi predstavljaju prekurso-re jezičkog razvoja (Goldin-Meadow, 2007; Iverson & Goldin-Meadow, 2005; Özçalışkan & Goldin-Meadow, 2005; Rowe, Özçalışkan, & Goldin-Meadow, 2008; Rowe & Goldin-Meadow, 2009; Sauer, Levine, & Goldin-Meadow, 2010; Tsao, Liu, & Kuhl, 2004). Nakon pojave i daljeg razvoja verbalne produkcije, ekstralingvistički znaci se mogu spontano manifestovati, nezavisno od verbalne komunikacije, ali isto tako mogu imati i dopunsku funkciju, kada prate i dopunjavaju verbalni iskaz, i/ili se mogu koristiti kao zamena za govor. Gestovi koji se pojavljuju u pratnji govorne produkcije, označavaju se terminom ilustratori, dok su amblemi oni gestovi koji se javljaju samostalno bez govorne produkcije (Ekman & Friesen, 1981). Neki drugi autori ilustratore dele na osnovne dve podvrste u zavisnosti od toga da li se ostvaruje kontakt dodirom ili ne, pa tako razlikuju distalne gestove (bez fizičkog kontakta) i kontaktne (sa fizičkim dodirom) (Dreyfus, 2006).

Činjenicu da se gestovi međusobno razlikuju, potvrđuje još jedna podela istih na ikoničke, metaforičke, aktivne i deiktičke gestove (McNeill, 1992, prema Goldin-Meadow, 1999). Ikonički gestovi odslikavaju semantičko značenje izgovorenog sadržaja, dok se metaforički koriste za apstraktno i slikovito predstavljanje konkretnih predmeta i pojava. Aktivni gestovi se koriste za predstavljanje neke aktivnosti ili ritma, a deiktički za označavanje konverzacijskog prostora. Autori ističu da je neophodno razlikovati komunikativne od nekomunikativnih gestova. Da bi gest bio komunikativan on mora zadovoljiti određene kriterijume: 1. potrebno je da bude direktno usmeren ka sagovorniku, odnosno drugoj osobi, 2. gest treba da ima jasnu funkciju, 3. komunikativni gest se ne sme svesti na ritualnu i/ili stereotipnu manifestaciju i 4. ne sme predstavljati puku imitaciju (Butcher & Goldin-Meadow, 2000).

Gestualna poruka može biti kompatibilna sa značenjem izgovorene poruke i kontekstualnim činionicima, ali isto tako govornik može produkovati gestove koji su u koliziji sa verbalnim sadržajima i kontekstualnim okolnostima (Goldin-Meadow, 1999).

Među najčešće korišćenim ekstralingvističkim znacima, nalaze se pokreti ruku. Gestikulacija kontinuirano prati govor, dopunjava sadržaje verbalne komunikacije i često se koristi i u situacijama kada govornik ne raspolaze rečima ili su mu reči nedovoljne za iskazivanje poruke. Neki od najčešćih pokreta ruku koji mogu pratiti konverzaciju su: okretanje dlanova na gore uz širenje ruku („*Ne znam*“, „*Nemam pojma*“, „*Nemam šta da krijem*“),

kažiprst uperen na gore (može se shvatiti kao naglašavanje izgovorenog, ili kao upozorenje), pomeranje kažiprsta levo-desno (odbijanje, odričan odgovor), uzdignut palac („Sve je u redu“, „OK“), kuckanje kažiprstom po zglobu šake („Kasno je“, „Koliko je sati?“) itd. (Tomić, 2014).

Rot (Rot, 2004) ukazuje na to da se gestovi rasprostranjeno koriste i kod osoba sa nedovoljno razvijenim rečnikom, pri čemu se oni koriste kao nosioci značenja, zamena za reči, ali i kod osoba koje imaju fluentan govor, kao supstitut reči.

Rezultati jednog istraživanja pokazuju da deca bolje shvataju oblike standardne komunikacije, i lingvističke i ekstralingvističke, u poređenju sa nestandardnim oblicima (Bucciarelli, Colle, & Bara, 2003). Deca tipičnog razvoja ovladavaju gestovima pre nego što usvoje govor, ali se i nakon progovaranja ikonički i pokretni gestovi pojavljuju kao dopuna izgovorenim porukama u cilju pojačavanja značenja izgovorene poruke i/ili pojašnjavanja iste (McEachern & Haynes, 2004). Takođe, autori ističu da deca tipičnog razvoja pokazuju najbolje rezultate u standardnim ekstralingvističkim komunikativnim aktima, nešto lošije se snalaze sa obmanama i najlošija postignuća ostvaruju u razumevanju ironije (Bosco, Angeleri, Colle, Sacco, & Bara, 2013).

Cilj ovog rada je, da se pregledom literature izdvoje istraživanja u kojima je obrađivana problematika ekstralingvističkih aspekata komunikaciono-pragmatskih sposobnosti osoba sa intelektualnom ometenošću.

Ekstralingvistička komunikacija osoba sa intelektualnom ometenošću

Jovanović Simić i Slavnić (Jovanović Simić & Slavnić, 2009), analizirajući istraživačke nalaze iz literature, ukazuju na to da deca sa intelektualnom ometenošću koriste gest za iskazivanje komunikativnih namera na način vrlo sličan onom na koji to čine i deca tipične populacije, odnosno da se može smatrati da ekstralingvistički razvoj prati očekivane faze, ali uz određena kašnjenja i specifičnosti.

U jednom longitudinalnom istraživanju autori su procenjivali odnos verbalne i gestualne komunikacije kod 23 dece sa intelektualnom ometenošću uzrasta između tri i šest godina. Takođe, razvoj ekstralingvističkih sposobnosti je praćen i kod kontrolne grupe, koju su činila dece tipičnog razvoja. Tokom dvogodišnjeg istraživanja kod ispitanika je procenjivan stepen upotrebe izolovanih gestova, izolovanih reči, kao i integrisane upotrebe reči i gesta. Takođe, kod ispitanika je izvršena procena komunikativne

kompetencije primenom instrumenta Preteče komunikacije (*Forerunners in Communication*, ComFor, Verpoorten, Noens, & van Berckelaer-Onnes, 2004). Dobijeni rezultati pokazuju da se ispitanici mogu podeliti u četiri profila prema razvijenosti ekspresivnog rečnika i upotrebe gestova. Prvi profil čine oni ispitanici koji imaju dosta oskudan ekspresivan rečnik, kao i generalno nizak nivo ovladanosti simboličkim veštinama i koji su skloni izolovanoj upotrebi gestova u komunikaciji. Drugi profil karakteriše preovladavanje izolovane gestualne produkcije u odnosu na verbalnu, ali sa višim nivoom simboličkih veština u odnosu na ispitanike iz prvog profila. Bimodalna upotreba reči i gestova karakteriše ispitanike iz trećeg profila, dok četvrti podrazumeva razvijeniju verbalnu produkciju, koja se u 50% slučajeva ne oslanja na gestovnu produkciju (Vandereet, Maes, Lembrechts, & Zink, 2011). Dobijeni rezultati pokazuju da lingvistička produkcija tokom razvoja beleži porast kod obe grupe, dok se ekstralingvistička smanjuje kod osoba tipičnog razvoja, a kod ispitanika sa intelektualnom ometenošću zadržava tokom vremena.

Predmet jednog inostranog istraživanja podrazumevao je procenu sposobnosti produkcije distalnih gestova kod šestoro dece sa umerenom i teškom intelektualnom ometenošću. Pod pojmom distalnih gestova autori su podrazumevali gestove koji se koriste za protodeklarativno pokazivanje, odnosno ukazivanje sagovorniku na neki objekat, pojavu ili biće sa ciljem deljenja pažnje. Dobijeni rezultati pokazuju da su ispitanici koji su ovladali preintencionalnom i presimboličkom komunikacijom u stanju da ovladaju distalnim gestovima, kao i da ih najčešće koriste u situacijama vršenja izbora. Sa druge strane, ispitanici koji nisu ovladali nivoom presimboličke komunikacije nisu sposobni da usvoje i koriste distalne gestove. U ovom istraživanju se pokazalo da ispitanici sa teškom intelektualnom ometenošću nisu imali uspeha u oblasti primene protodeklarativnih gestova (McLaughlin & Cascella, 2008).

Drugi autori, poredeći nivo upotrebe distalnih gestova, sa jedne strane, i kontaktnih, sa druge, ukazuju na to da su osobe sa intelektualnom ometenošću sklonije upotrebi distalnih gestova, odnosno da se intencionalni kontaktni gestovi ređe i oskudnije koriste u populaciji ovih osoba (Brady & McLean, 1998, prema Schalick, Westbrook, & Young, 2012).

Predmet jednog istraživanja predstavljao je ispitivanje sposobnosti neverbalnih inicijativa, kao i neverbalnih reakcija (odgovora) kod 72 ispitanika, uzrasta od šest do 12 godina, putem opservacije tokom 40 minuta.

Uzorak u ovom istraživanju je bio podeljen na ispitanike sa intelektualnom ometenošću i ispitanike prosečnih intelektualnih sposobnosti, ujednačenih prema uzrastu i polu (Agaliotis & Kaliva, 2008). Za potrebe ovog istraživanja definisano je šta se podrazumeva pod pojmom neverbalne inicijative, a šta pod neverbalnim odgovorom. U oba slučaja, od ispitanika su se očekivale motoričke aktivnosti u vidu pokreta, gesta ili dodira, koje su usmerene ka drugim osobama u okruženju, u cilju započinjanja ili održavanja socijalnih interakcija. Rezultati pokazuju da na mlađem uzrastu postoji statistički značajna razlika u neverbalnoj inicijativi između dece sa intelektualnom ometenošću i dece tipičnog razvoja, u korist ispitanika tipičnog razvoja. Sa uzrastom se povećava i učestalost neverbalne inicijative u socijalnom kontaktu kod ispitanika sa intelektualnom ometenošću.

Iako u literaturi postoje navodi da osobe sa intelektualnom ometenošću nemaju toliko poteškoća u oblasti motoričke i gestualne produkcije u socijalnoj komunikaciji (Boucher, 1986; Grogan, 1988, sve prema Agaliotis & Kaliva, 2008), kao i da se sposobnost njihovog verbalnog razumevanja povećava ukoliko je verbalni izraz praćen adekvatnim gestom (Degabriele & Walsh, 2010), rezultati jednog domaćeg istraživanja pokazuju da su u pogledu ekstralingvističkih sposobnosti ispitanici tipičnog razvoja značajno uspešniji, kako na gestualnoj produkciji, tako i na gestualnom razumevanju u poređenju sa ispitanicima sa intelektualnom ometenošću (Ђорђевић, 2016). Takođe, dobijeni rezultati pokazuju da su ispitanici sa lakom intelektualnom ometenošću uspešniji u ekstralingvističkoj komunikaciji od ispitanika sa umerenom intelektualnom ometenošću.

Da osobe sa umerenom intelektualnom ometenošću imaju poteškoće u upotrebi ekstralingvističkih elemenata u socijalnom kontekstu ukazuju i rezultati još jednog domaćeg istraživanja u kom je za procenu izvođenja pokreta u okviru složenih motoričkih zadataka koji se svakodnevno obavljaju u socijalnom okruženju korišćen Test prirodne akcije (*Naturalistic Action Test*, Schwartz, Segal, Veramonti, Ferraro, & Buxbaum, 2002). Ispitanici sa umerenom intelektualnom ometenošću su ostvarili postignuća koja su bila ispod 50% od maksimalno mogućih (Потић, 2014).

Jedno od istraživanja u kojima su obrađivane ekstralingvističke sposobnosti osoba sa sindromskim poremećajima, jeste i teorijski pregled grupe autora (Jongmans, Volman, & Louteslager, 2014). Pomenuti autori su na osnovu pregleda literature izdvojili i analizirali radove u kojima je praćen razvoj i primena gestova kod osoba sa Daunovim sindromom. Sumiranjem navoda

iz literature, ovi autori ističu da se osobe sa Daunovim sindromom, pri korišćenju gestova za zahtevanje, ne razlikuju od ispitanika tipičnog razvoja. Takođe, autori ukazuju na to da su osobe sa Daunovim sindromom sklonije da vokalnu produkciju prate gestovnom, što nije slučaj kod osoba tipičnog razvoja. Dobijeni rezultati pokazuju i da osobe sa Daunovim sindromom prate razvojno očekivane faze u oblasti ekstralingvističke produkcije, ali da se faze javljaju sa određenim stepenom zakašnjenja.

Rezultati istraživanja iz oblasti ekstralingvističke komunikacije kod osoba sa autističkim spektrom poremećaja pokazuju da ove osobe ispoljavaju poteškoće i ograničenja u spontanoj upotrebi gesta (Bartak, Rutter, & Cox, 1975, prema Attwood, Frith, & Hermelin, 1988), kao i poteškoće u produkciji emocionalnih stanja upotrebom gesta (Langdel, 1981, prema Attwood et al., 1988).

U istraživanju Etvuda i saradnika (Attwood et al., 1988) uzorkom su bili obuhvaćeni ispitanici sa autizmom, adolescentskog uzrasta, sa prosečnim intelektualnim funkcionisanjem, kao i oni sa umerenom i teškom intelektualnom ometenošću. Autori su procenjivali kako ispitanici reaguju na instrumentalne gestove (npr. gest koji nosi poruku „Dođi ovamo“, „Budi tih“ i sl.), kao i kakva je njihova sposobnost produkcije instrumentalnih gestova na nalog. Rezultati pokazuju da je sposobnost razumevanja jednostavnih instrumentalnih gestova relativno očuvana kod osoba sa autističkim spektrom poremećaja, dok produkcija korelira sa intelektualnim sposobnostima, pa osobe koje imaju umerenu i tešku intelektualnu ometenost pokazuju značajna ograničenja u produkciji instrumentalnih gestova. Takođe, rezultati ove studije pokazuju da osobe sa autizmom retko spontano koriste gest u socijalnoj interakciji sa drugim osobama, kao i da se ne beleži porast u ovoj vrsti interakcije sa porastom nivoa intelektualnog funkcionisanja.

Umesto zaključka

Sumiranjem navedenih rezultata, uočavamo da je najveći broj istraživanja sa ciljem procene ekstralingvističkih aspekata komunikacije sproveden na ispitanicima mlađeg uzrasta. Autori su saglasni da gestovni razvoj kod osoba sa intelektualnom ometenošću prati očekivanu putanju, ali da se u tom razvoju dešavaju određena kašnjenja, te da se sa težinom intelektualne ometenosti smanjuje sposobnost produkcije komunikativnih gestova, a da sa uzrastom raste primena gesta u cilju započinjanja socijalne interakcije.

Literatura

- Agaliotis, I., & Kalyva, E. (2008). Nonverbal social interaction skills of children with learning disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 29*(1), 1–10.
- Attwood, A., Frith, U., & Hermelin, B. (1988). The understanding and use of interpersonal gestures by autistic and Down's syndrome children. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 18*(2), 241–257.
- Bara, B. (2011). Cognitive pragmatics: The mental processes of communication. *Intercultural Pragmatics, 8*(3), 443–485.
- Bara, B., Bosco, F., & Bucciarelli, M. (1999). Developmental pragmatics in normal and abnormal children. *Brain and Language, 68*(3), 507–528.
- Bosco, F. M., Angeleri, R., Colle, L., Sacco, K., & Bara, B. G. (2013). Communicative abilities in children: An assessment through different phenomena and expressive means. *Journal of Child Language, 40*(4), 741–778.
- Bucciarelli, M., Colle, L., & Bara, B. (2003). How children comprehend speech acts and communicative gestures? *Journal of Pragmatics, 35*(2), 207–241.
- Butcher, C., & Goldin-Meadow, S. (2000). Gesture and the transition from one- to two-word speech: when hand and mouth come together. In D. McNeill (Ed.), *Language and gesture* (pp. 235–258). New York: Cambridge University Press.
- Dreyfus, S. J. (2006). *When there is no speech: a case study of the nonverbal multimodal communication of a child with an intellectual disability (Doctoral Dissertation)*. Wollongong: University of Wollongong – Faculty of Education.
- Ђорђевић, М. (2016). *Профил прагматских способности одраслих особа са интелектуалном ометеношћу* (Докторска дисертација). Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1981). The repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usage, and coding. In A. Kendon et al. (Eds.), *Nonverbal communication, interaction and gesture* (pp. 57–106). Hague: Moutan Publishing.

- Goldin-Meadow, S. (1999). The role of gesture in communication and thinking. *Trends in Cognitive Sciences*, 3(11), 419–429.
- Goldin-Meadow, S. (2007). Pointing sets the stage for learning language and creating language. *Child Development*, 78(3), 741–745.
- Iverson, J. M., & Goldin-Meadow, S. (2005). Gesture paves the way for language development. *Psychological Science*, 16(5), 367–371.
- Jongmans, M. J., Volman, M. C. J., & Lauteslager, P. E. (2014). Do gestures pave the way?: A systematic review of the transitional role of gesture during the acquisition of early lexical and syntactic milestones in young children with Down syndrome. *Child Language Teaching and Therapy*, 31(1), 71–84.
- Jovanović Simić, N., & Slavnić, S. (2009). Atipičan jezički razvoj. Beograd: Društvo defektologa Srbije & Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- McEachern, D., & Haynes, W. O. (2004). Gesture-speech combinations as a transition to multiword utterances. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 13(3), 227–235.
- McLaughlin, K. & Cascella, P. (2008). Eliciting a distal gesture via dynamic assessment among students with moderate to severe intellectual disability. *Communication Disorders Quarterly*, 29(2), 75–81.
- Özçalışkan, Ş., & Goldin-Meadow, S. (2005). Gesture is at the cutting edge of early language development. *Cognition*, 96(3), 101–113.
- Потић, С. (2014). *Значај сензорне информације у моторичком понашању особа са инвалидитетом* (Докторска дисертација). Београд: Универзитет у Баограду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Rot, N. (1982). *Znakovi i značenja: verbalna i neverbalna komunikacija*. Beograd: Nolit.
- Rot, N. (2004). *Znakovi i značenja*. Beograd: Plato.
- Rowe, M. L., & Goldin-Meadow, S. (2009). Early gesture selectively predicts later language learning. *Developmental Science*, 12(1), 182–187.
- Rowe, M. L., Özçalışkan, Ş., & Goldin-Meadow, S. (2008). Learning words by hand: Gesture's role in predicting vocabulary development. *First Language*, 28(2), 182–199.

- Sauer, E., Levine, S. C., & Goldin-Meadow, S. (2010). Early gesture predicts language delay in children with pre - or perinatal brain lesions. *Child Development, 81*(2), 528–539.
- Schalick, W. O, Westbrook, C., & Young, B. (2012). *Communication with individuals with intellectual disabilities and psychiatric disabilities: A summary of the literature*. Michigan: Michigan Retirement Research Center University of Michigan.
- Stajčić, N. (2013). Kodovi neverbalnog komuniciranja. *CM – časopis za upravljanje komuniciranjem, 8*(27), 67–89.
- Tomić, Z. (2014). *Razumevanje i nesporazumi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Tsao, F. M., Liu, H. M., & Kuhl, P. K. (2004). Speech perception in infancy predicts language development in the second year of life: A longitudinal study. *Child Development, 75*(4), 1067–1084.
- Vandereet, J., Maes, B., Lembrechts, D., & Zink, I. (2011). Expressive vocabulary acquisition in children with intellectual disability: Speech or manual signs? *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 36*(2), 91–104.
- Verpoorten, R. A. W., Noens, I., & van Berckelaer-Onnes, I. (2004). *Voorlopers in Communicatie: ComVoor (Forerunners in Communication: ComFor)*. Leiden, the Netherlands: Afdeling Orthopedagogiek.

EXTRALINGUISTIC ASPECTS OF THE COMMUNICATION-PRAGMATIC ABILITIES OF PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Mirjana Dorđević, Nenad Glumbić, & Branislav Brojčin
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia

Abstract

Extralinguistic signs are characterized by the movement of body parts or body in whole. Using these signs, participants in communication can express emotional states, attitudes, as well as some personal characteristics.

The aim of this paper is to allocate studies focused on the issues of extralinguistic aspects of the communication-pragmatic abilities of persons with intellectual disabilities, by reviewing the literature.

The authors agree that gesture development of persons with intellectual disabilities follows the expected path, but that there are certain delays in that development. The ability of production and understanding of communicative gestures decreases with the severity of intellectual disability and the use of gestures in order to start social interaction increases with age.

Key words: kinesthetic signs, communication, reduced intellectual functioning